СОФІЯ

Гуманітарно-релігієзнавчий вісник

№ 3(7)/2016

У віснику містяться результати нових досліджень у галузі філософії, релігієзнавства та політичних наук.
Для наукових працівників, викладачів, студентів.

В вестнике содержатся результаты новых исследований в области философии, религиоведения и политических наук.
Для научных работников, преподавателей, студентов.

The Herald includes results of research in the fields of philosophy, religious studies and political sciences.
For scientists, professors, students.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

Харьковщенко Євген Анатолійович, д-р філос. наук, проф.,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ЗАСТУПНИК ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Предко Олена Іллівна, д-р філос. наук, проф.,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР

Пасічник Олександр Сергійович, канд. філос. наук, асист.,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

АДРЕСА РЕДКОЛЕГІЇ

01033, Київ-33, вул. Володимирська, 60,
філософський факультет ☎ (38044) 239 32 81

ЗАТВЕРДЖЕНО

Вченою радою філософського факультету
05.11.16 (протокол № 4)

ЗАРЕЄСТРОВАНО

Державною реєстраційною службою України.
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 20954–10394Р від 24.02.2014

Внесено до переліку наукових фахових видань України (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 12.05.2015 № 528)

ЗАСНОВНИК ТА ВИДАВЕЦЬ

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет"

АДРЕСА ВИДАВЦЯ

01601, Київ-601, б-р Т. Шевченка, 14, кімн. 43;
☎ (38044) 239 32 22; факс 239 31 28

Редакційна колегія

Бондаренко Віктор Дмитрович, д-р філос. наук, проф.,
Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова
Кондратьєва Ірина Владиславівна, д-р філос. наук, доц.,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Кононенко Тарас Петрович, д-р філос. наук, проф.,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Конотоп Людмила Григорівна, д-р філос. наук, проф.,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Лубський Володимир Іонович, д-р філос. наук, проф.,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Малкіна Ганна Миколаївна, д-р політ. наук, доц.,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Панченко Валентина Іванівна, д-р філос. наук, проф.,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Руденко Сергій Валерійович, д-р філос. наук, доц.,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Ткач Олег Іванович, д-р політ. наук, проф.,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Филипович Людмила Олександрівна, д-р філос. наук, проф.,
Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України
Швед Зоя Володимирівна, д-р філос. наук, доц.,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Цвих Володимир Федорович, д-р політ. наук, проф.,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Шашкова Людмила Олексіївна, д-р філос. наук, проф.,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Ямчук Павло Миколайович, д-р філос. наук, проф.,
Уманський національний університет садівництва

Міжнародна редакційна рада

Абсаттаров Раушанбек Бурамбаевич, д-р філос. наук, проф.,
Республіка Казахстан, м. Алмати
Гоффманн Хенрік, проф.,
Польща, м. Краків
Іванова Ірина Іванівна, проф.
Киргизько-Російський Слов'янський університет (КРСУ)
Мирошнікова Олена Михайлівна, д-р філос. наук, проф.,
Російська Федерація, м. Тула
Серонь Роман, проф.,
Польща, м. Люблін
Шахнович Маріанна Михайлівна, д-р філос. наук, проф.,
Російська Федерація, м. Санкт-Петербург

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали. Рукописи та дискети не повертаються.

© Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2016

ливе значення людському слову і створили йому небувалий в Греції культ [3, с. 25].

Навіть серед тих розрізнених і випадкових фрагментів, в яких виражається оцінка слова у софістів, ми знаходимо дещо дуже виразне. Наприклад, Горгій писав: "Слово є великий володар який, маючи дуже мале і абсолютно непомітне тілом, здійснює дивні справи. Бо воно може і страх вигнати, і печаль знищити, і радість вселити, і співчуття пробудити" [3, с. 26].

Ми не помилимося, відмічає А. Ф. Лосев [4, с. 48], якщо скажемо що тільки софісти уперше заговорили в Греції про силу слова і побудували теорію цієї сили. Хоча греки завжди любили поговорити і славилися своїми проникливими розмовами як до софістів, так і після них, проте тільки софісти стали говорити про силу слова цілком свідомо і систематично, уперше створюючи для цього також і необхідні теоретичні передумови. Багато з них були справжніми віртуозами у використанні такої теорії слова.

Елементи античної риторики були, певною мірою, запозичені і у християнській гомілетиці (слово "гомілетика" походить від грецького слова "гомілія", яке означало бесіду з однією людиною або зібранням слухачів, а надалі отримало значення проповіді, яка вимовляється у релігійному зібранні, а спорідненими зі словом "гомілетика" є такі старогрецькі слова, як ὁμιλητής – співрозмовник, слухач, учень і ὁμιλία – бесіда, навчання, але також співтовариство, співжиття, звернення, зібрання [5]. Як зазначає М. Кашуба, теоретики християнської проповіді (гомілетики) Св. Василій Великий і Св. Григорій Назианзин навчалися в Афінах, де добре засвоїли риторику класичного античного світу та його літературну культуру[6].

Водночас, використання риторичних засобів античності не ототожнює гомілію з риторикою, адже (в ідеалі) у гомілії акцентувалась увага на її богонатхненності, а не особистісних талантах оратора. Зокрема, у Василія Великого якість проповіді залежить не від його риторичних здібностей, а від духовних дарувань та слідування Божим заповідям: "Господь привів до виконання прохання людей своїх, і … дав їм пастиря, гідного цього імені, що не торгує словом знічев'я, а здатний догодити Господові, що наповнив його духовними дарами"[7, с. 135]. Відповідно, і успіх проповіді, згідно з християнською традицією, залежить у першу чергу, не від людини, а від Бога.

Майстерність риторики Арістотель вбачав у трьох видах засобів переконання: а) логічні докази; б) моральні докази (довіра до оратора); в) емоційні впливи. їх він розглядає у другій книзі "Риторики", пояснюючи виникнення гніву і милосердя, страху і ненависті, сорому й заздрості та вказуючи, яким способом ці почуття можна збудити у слухачів: ми тоді співчуваємо людям, якщо з ними трапляється щось таке, чого ми для себе боїмося.

Арістотель сприймав риторичні прикраси тільки єдності зі змістовим наповненням: "Той стиль і ті ентимеми бувають вишуканими, які швидко повідомляють нам знання". До таких ентимем (силогем) Арістотель відносив насамперед метафори, вважаючи, що вони потребують гнучкості розуму, містять у собі загадку і при найменших зусиллях з боку оратора та слухачів повідомляють максимум нових знань [8, с. 40-41].

"Родзинкою" Арістотелевої теорії риторики, як того й треба було сподіватися від "найуніверсальнішого розуму античності" (Ф. Енгельс), була орієнтація на інтелектуальну насолоду, яку оратор має викликати у слухачів. Саме цим пояснюються численні роздуми та поради, які висловив Арістотель щодо пошуку способів переконань і доказів, композиції промов (диспозиції) та стилю мовного вираження і проголошення промов (елокуції).

Арістотель кінцевою метою промови вважає слухача, адже він постає кінцевою метою комунікації. Арістотель цінував пізнавальний і педагогічний характер риторики. Для нього кращим навчанням були не дидактика і повчання, а стимулювання роботи розуму, яке могла надавати йому риторика і цим викликала приємні почуття [9].

Таким чином, незважаючи на те, що у риториці Арістотеля присутній елемент прагнення до чесності оратора, оснований на оперуванні вагомими фактами, водночас, вона мала переважно доказовий характер, маючи метою переконання опонента, що дозволяло в подальшому використовувати її як засіб комунікаційних маніпуляцій. Недарма офіційний католицький релігійний філософ Фома Аквінський (великий шанувальник Арістотеля), чий світогляд покладений в основу діяльності сучасної римо-католицької церкви, ще в XIII столітті проголосив найважливішим правом церкви формування її ідеології.

Список використаних джерел:

1. *Соколов, А. В.* Общая теория социальной коммуникации : Учеб. пособ. / А. В. Соколов ; Изд–во Михайлова В. А. – СПб., 2002. – 461 с.
2. *Холод, О.* Маніпуляція суспільством: мутація й інмутація як концепції соціально-комунікаційних технологій[Електронний ресурс] / О. Холод. – http://social-science.com.ua/article/239, вільний. – Назва з екрану.
3. *Волковский, Н. Л.* История информационных войн. – В 2 ч. Ч. 1. – СПб. : ООО "Издательство "Полигон", 2003. – 512 с., ил. – С. 25 -26
4. *Лосев, А. Ф.* История античной эстетики. Софисты. Сократ. Платон/ А. Лосев. – М., 1968.
5. *Волков, А. А.* Курс русской риторики [Электронный ресурс] / А. А. Волков. – Режим доступа: http: // www.vusnet.ru/biblio/archive/volkov_curs/, вільний. – Назва з екрану.
6. *Кашуба, М. В.* Античні сюжети в українській церковній проповіді XVII ст. як вияв ренесансного світогляду / М. В. Кашуба. – http://doxa.onu.edu.ua/Doxa4/164-169.pdf, вільний. – Назва з екрану.
7. *Василий Великий.* Примите слово мое: Сборник писем / Василий Великий; Никон (Париманчук)[сост.]. – М. : Изд. Сретенского монастыря, 2007. – 384 с.
8. *Мацько Л. І.* Риторика Арістотеля [Электронный ресурс] / Л. І. Мацько. – Режим доступу: http://westudents.com.ua/glavy/83068-ritorika-arstotelya.html.
9. *Аристотель.* Поэтика. Риторика [Электронный ресурс] / Аристотель. – СПб. : Азбука, 2000. – Режим доступа: http://www.pseudology. org/Reklama/Ritorika/AristotelPoetikaRitorika. pdf, свободный. – Название с экрана.

М. В. Мандрик-Мельничук, *доц., Буковинський державний медичний університет*
mandricescu@yahoo.com

ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ПІДХІД ДО АНАЛІЗУ ПРОБЛЕМ ЗДОРОВ'Я У КОНЦЕПЦІЇ АРИСТОТЕЛЯ

Проблема оздоровлення людини, підтримання її фізичних та інтелектуальних можливостей упродовж усього життя, повноцінне довголіття, формування самої культури здоров'я – це не лише ключові питання, якими займається медицина, але більше – стиль мислення, світовідчуття і світосприйняття, які потрібно аналізувати з позиції міждисциплінарного підходу. Ця проблематика не лише ніколи не втрачала своєї актуальності, але з часом все більше привертає увагу науковців, особливо в умовах активних процесів глобалізації життя. Людство перебуває в пошуках умовної формули здоров'я, розуміючи, що потрібно розробляти і розв'язувати проблеми міждисциплінарного рівня, а не лише шукати механізми та відслідковувати тенденції зміни окремих параметрів здоров'я. Потрібно перенести основний акцент із сучасної медицини з новітніми технологіями лікування, яке, за висловом знаного лікаря і мислителя М. Амосова, "непогано лікує багато хвороб, але не може зробити

людину здоровою", на вироблення стилю мислення і життя. У "Роздумах про здоров'я" він називає п'ять чинників здоров'я: фізичні навантаження, обмеження в споживанні їжі, загартовування, час і уміння відпочивати, щасливе життя [1, с. 19]. Отже, йдеться про повернення до еталону лікаря-філософа-мислителя, якого античні часи недарма уподібнювали до бога.

У житті Аристотеля умовно виділяють три періоди – роки навчання, мандрів і майстерності. Перші тривали досить довго і визначали наступні. Батько Аристотеля, Нікомах, був лікарем зі славного роду Асклепіадів, у яких лікувальна справа була спадковою. Асклепій – бог медицини (римляни його називали Ескулапом), був сином бога Аполлона. За легендою, під час пологів батько витягнув Асклепія шляхом розтину з черева Кароніси. Асклепіади поділялися на дві основні гілки, які мали своє походження від двох потомків Асклепія, лікарів Махаона і Подалірія. До нащадків Подалірія належали Гіппократ Великий і гіпократики – коські лікарі (Коська школа – одна з найдавніших в Стародавній Греції, представником її був Гіппократ). Нащадки Махаона були жерцями при храмах Асклепія, які виникали в Стародавній Греції [2, с. 12-13]. Нікомах був придворним лікарем македонського царя Амінти II. Син Гіпократа Фессал був лікарем Архелая, внук – лікарем дружини Олександра Македонського. Бажання Нікомаха зробити свого сина Аристотеля лікарем не викликає сумнівів. У тогочасних лікарів підготовка до лікарської практики починалася з підліткового віку – хлопчик супроводжував свого батька у походах до хворих. Проте Аристотель у 15 років залишився сиротою. Його опікун купляв Аристотелю книги, чим прививв йому надзвичайну допитливість. У 17 років юнак подався до Афін у знамениту платонівську академію, де пробув наступні двадцять років свого життя. Саме наступний період його життя дозволив сформувати нову систему наукових знань. Універсальний склад інтелекту дозволив Аристотелю проникнути у різні галузі наукового знання, у тому числі відкрити нові положення в медицині стосовно будови внутрішніх органів, діяльності серця, системи кровообігу, роботи головного мозку, органів травлення, опорно-рухового апарату.

Погляди Аристотеля на людське здоров'я викладені у його знаменитих працях "Велика етика", "Нікомахова етика" та "Евдемова етика", що ймовірніше всього були прочитані як лекційні курси, які є різними редакціями одного й того самого етичного вчення. Крім того, його бачення медичної проблематики відображене і в працях атомічного змісту "Історія тварин", "По виникнення тварин", "Про частини тварин". Близько 1150 р. у християнському світі з'явився переклад арабських праць, які за основу брали теоретичну спадщину Аристотеля. Спочатку вони перекладалися арабською, потім кастильською, а згодом латинню. Саме цей тривалий шлях кожної перлини філософської думки отримав назву "відродження" – повернення до античного стилю світосприйняття та розуміння світу. Зрозуміло, що церква не хотіла поступатися античним мислителям у цьому надзвичайно важливому кроці до раціонального пояснення світу та самої людської природи. У 1209 р. вона заборонила читати Аристотеля та коментувати його думки. Побутує вислів, що великого мислителя "одягли у тонзуру", тобто його зробили зручним і адаптували до того, яким хотіла його бачити сама церква (тонзура від лат. *tonsura* – традиція обстригати волосся на знак приналежності людини до церкви, синонім "гуменце"). Цю традицію, що символізувала особу духовного сану, було прийнято на IVСоборі 633 р., який відбувся у м. Толедо (Італія). Тобто церква взялася за редагування текстів та тлумачення положень вчення великого грека, щоб таким чином зробити його "зручним" для себе.

Медичні погляди Аристотеля формувалися під впливом двох інших великих греків – Галена та Гіппократа [3]. Їхні концепції також були "адаптовані" церквою. Аристотель побудував свої погляди на спогляданні за природою, що стало визначальним при розумінні проблем, пов'язаних із тлумаченням здоров'я людини. Він ототожнював здоров'я зі станом, коли людина не відчуває болю, не страждає, якого можна досягти добропорядним життям. Йдеться про здоров'я лише обраних – найкращих. Здоров'я, у розумінні філософа, це – найвищий дар, найбільший скарб і щастя людини.

Сучасний американський філософ Д. Бредшоу зауважує, що одне з центральних понять, навколо яких будуються роздуми Аристотеля – "energeia" – діяльність у розумінні здібності (спроможності) щось робити на відміну від простого володіння. Людина може мати кілька здібностей і талантів, але вона, на думку Аристотеля має вибрати найкраще – як для лікаря піклування про здоров'я інших людей. Кожна з цих умовних здібностей і талантів має свою відповідну "енергію". Сенсом життя є пошук істини, бо вона критерій усього. Якщо брати вихідною тезу про те, що "жити" для кожної живої істоти є синонімом існування, то розумна людина буде намагатися організувати власне життя якнайдосконаліше [5]. Аристотель подає два розуміння поняття "жити" – сприймати і знати (людина може називатися розумною істотою, бо такою вона є по своїй природі, і бути розумною через рівень обізнаності, освіченості, усвідомлювати і уміти пояснити те, що сприймаєш, а не лише споглядати світ і сприймати його в усіх барвах.

Великий мислитель залишив після себе понад чотири сотні праць, в яких він торкався проблем медицини, переважно будови тіла та діяльності внутрішніх органів, які ґрунтувалися на глибокому пізнанні зоології та ботаніки. Серце – найголовніший орган тіла, оскільки з нього починається життя і ним воно закінчується, воно символізує зародження нової людини. Мислитель піддав критиці твердження про те, що саме серце було центром мислення. На його думку, людина має свою душу, але він не вказує, де саме вона знаходиться в тілі. Аристотель відводив оболонкам, які огортають внутрішні органи, роль захисту від зовнішніх пошкоджень. Саме тому, вважав філософ, найголовніші органи – мозок і серце – захищені особливо надійно. Мислитель стверджував, що головний мозок людини більший за розміром від мозку тварин, проте холодний і нечутливий. Цікавим є те, що органи людини він поділяв на видимі – зовнішні і невидимі – внутрішні. Останні неможливо побачити, отже, щоб їх пізнати, потрібно використовувати знання про органи тварин. Пульс для Аристотеля символізував роботу серця та частоту надходжень до нього поживних речовин. Він зауважував і з приводу того, що людський організм складається з більшої частки води.

Аристотель став одним із перших мислителів, хто намагався розібратися у механізмі сприйняття живим організмом навколишнього світу і першим, хто стверджував, що органи чуттів, тобто, аналізатори, мають прямий зв'язок з мозком, через що, тварини мають здатність орієнтуватися в просторі і сприймати світ. Аналізатори допомагають живій істоті вижити і адаптуватися у різних умовах.

Одним із правил збереження власного здоров'я Аристотель вважав правильне харчування, тобто споживання якісної їжі, яка сприяє росту і розвитку. Організм зростає, отримує необхідні поживні речовини, а згодом повільно зменшується, – саме цю постійну еволюцію філософ вважає життям. Не менш цікавою є ду-

мка про те, що харчування має найкращий вплив на організм людини під час сну.

Таким чином, Аристотель символізував універсальний склад розуму, що дозволяв йому зрозуміти знання, які сьогодні стали окремими науковими напрямками, а в давні часи розглядалися крізь призму філософії. Унікальність мислителя полягає у тому, що ввібравши досвід і мудрість свої попередників і сучасників, піддавши багато речей критичному аналізу, він зумів створити власну систему наукових знань, якими сьогодні послуговують представники гуманітарних та природничих наук.

Список використаних джерел:

1. *Амосов Н. М.* Энциклопедия Амосова. Алгоритм здоровья /Н. М. Амосов. – М. : Издательство "АСТ", Донецк "Сталкер", 2002. – 590 с.
2. *Аристотель.* О частях животных / Перев. В. П. Карпова. – М. : Госиздательство биологической и медицинской литературы, 1937. – 218 с.
3. *Гляйзер Г.* О мышлении в медицине / Г. Глязер. – Медицина Издательство: Медицина,Москва,1969.
4. Стан здоров´я школярів в Україні / Няньковський С. Л., Яцула М. С., Чикайло М. І., Пасечнюк І. В. // Здоровье ребенка. – 2012. – № 5(40). – С. 109-114.
5. *David Bradshaw.* Aristotle East and West: Metaphysics and the Division of Christendom. New York: Cambridge University Press, 2004.

О. Ю. Новенченко, *студ., КНУТШ*
novechenko_o94@mail.ru

ІУДЕЙСЬКЕ ДЖЕРЕЛО МУДРОСТІ АРИСТОТЕЛЯ: МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?

Італійський дослідник єврейської писемності Джуліо Бартолоччі в одній із своїх робіт наводить цікаву думку про те, що Аристотель може виявитися викрадачем Соломонової мудрості. Така точка зору побутує і серед деяких представників релігійного єврейства різних поколінь. Виникає питання, чи насправді це так і чи можна застосувати до цього випадку народну мудрість "диму без вогню не буває"?

Професор Дов Раппель, котрий належить до інтелектуальної еліти ізраїльських університетських студій в 90-х роках XX століття, в колективній праці "Сенс заповідей", безпосередньо, цитує Джуліо Бартолоччі: "Коли Аристотелю було 13 років, він жив в місті Афіни і був учнем Платона. А його учнем був Олександр, цар Македонський, який завоював Єрусалим в дні правління Шимона Праведного. І говорили мудреці Ізраїлю, що в Єрусалимі була знайдена скарбниця книг Соломона і в цих книгах написано, що Аристотель вкрав всю його мудрість, але додав до неї деякі свої ганебні думки, такі як предвічність світу. Йосеф ібн Шем Тов в передмові до "Книги Етики" ("Сефер а-мідот") говорить, що він бачив в Єгипті рукопис, в якому написано, ніби, як Аристотель в кінці свого життя визнавав за істину все, що міститься в Торі, і перейшов в іудаїзм. Аліркош, в свій час, сказав своїм учням: вам слід знати, що велика частина мудрості філософії прийшла до нас від мудреця Аристотеля, який був євреєм та нащадком жителів Єрусалима, з роду синів Кулії, з коліна Веніаміна" [1, с. 47-48].

Якщо є такі свідчення, потрібно розглянути історичну картину подій, котрі стосувалися взаємин греків з іудеями періоду життєдіяльності філософа Аристотеля. На той час євреї Єрусалима та Іудеї були невеликим племʼям, яке загубилося на безкрайньому горизонті імперії персів. Вони не могли бути відомі грекам до завоювань Олександром. Хоча, з іншого боку, чутки про чудеса Мертвого моря досягли Аристотеля ще до того, як Олександр зʼявився в Палестині. Але й після Олександра ніхто з грецьких вчених не поспішав відвідати Єрусалим.

Історичні свідчення показують, що задовго до Олександра греки і євреї зустрілися на чужій території. В перський період єврейська діаспора поширилася від кордонів Ефіопії до Каспійського моря. І практично всюди єврейське середовище зустрічало грецьких купців, ремісників і найманців. У Вавилоні полонені євреї зустрілися з іонійцями – грецькими найманцями армії царя Навуходоносора [2, с. 19].

Єврейський філософ Аристобул (близько 175 р. до н. е.), попри всіх своїх бажань, не зміг довести, ніби Платон і почерпнули дещо у Мойсея.

Залишається фактом, що обраний народ ніколи не згадується в класичній грецькій літературі. Жоден грецький мандрівник: ні Геродот, ні Ктесій не звертали уваги на Єрусалим і його Бога.

Клеарх з Сол, учень Аристотеля і сучасник Аристоксена, в 322 р. до н. е. через кілька років після смерті свого вчителя знайшов в трактаті постать Аристотеля як співрозмовника в філософському діалозі "Про сон". Аристотель розповідає, що він зустрівся в Малій Азії з єврейським мудрецем, коли вчителював в Асі (це близько 347-344 рр. до н. е.). Цей єврей відчував і правильно розумів грецьку мудрість. Експериментуючи з гіпнозом, він доводить, що душа дійсно залишає тіло уві сні, що було вельми важливо для платонічної теорії, яку приймав і Аристотель. Душа не залежить від тлінного тіла і, отже, безсмертна. Аристотель захоплюється витривалістю і самоконтролем єврея, звершення якого для нього дивні, як мрія.

Так як Аристотель написав трактат "Про філософію", в якому розбирав не тільки Зороастра, але і перських магів, під час свого перебування в Асі, і, оскільки, в цей час в Малій Азії були євреї, його розповідь цілком може бути правдивою.

Серед тих єврейських кіл, які чітко усвідомлювали антагонізм, який існував між еллінізмом і єврейством, побутував переказ, ніби Аристотель говорив: "Я не заперечую одкровення євреїв, бо бачу, що недостатньо знаю його. Я займаюся лише людським, а не божественним знанням".

Чіткіше висловився равин Моше Ісерлес (1520-1572 рр.). В своїх нотатках він описував, що прочитав в одній дуже старій книзі (є версії, що це книга "Стежки Віри" датована XIV століттям, автора р. Меїра Ібн Ельбеда), що вся мудрість Аристотеля вкрадена ним у царя Соломона. Бо коли Олександр Македонський захопив Єрусалим, він поставив учителя свого Аристотеля над книгами царя Соломона. А той все хороше собі привласнив. Моше Ісерлес різко зазначає, що, в будь-якому випадку, всі премудрості від Ізраїлю, і необхідно вірити в це і не віддавати єврейської слави іншим народам.

Видатного равина Середньовіччя, лікаря та філософа Маймона або Маймоніда (грецькою його ім'я звучало як Рамбам), також, супроводжувала певна неоднозначність. Він плекав глибоку повагу до "царя філософів" Аристотеля, вважав його, після пророків Ізраїлю, найзначнішим представником мислячої частини людства, і не виключав можливості синтетичного злиття традиційного іудаїзму і аристотелівської думки. Проте, замість того, щоб шукати гармонію між Біблією і філософією Аристотеля, Маймонід спочатку розділяє їх, щоб захистити біблійний досвід. Біблія і філософія поєднуються у Маймоніда в них єдине коріння, вони прагнуть до однієї мети. Але в цьому загальному русі філософія відіграє роль дороги, тоді як Біблія направляє людину, яка йде по ній [3, с. 287].